

BÖR HISTORIEUNDERVISNINGEN I SVENSKA SKOLOR AVNATIONALISERAS?

Av lektor PER ANDREEN

FÖR någon tid sedan höll professor Erik Lönnroth inför Göteborgs folkskollärarkår ett föredrag, som refererades i pressen, bl. a. i GHT. Man torde kunna utgå från att denna tidning, som politiskt står professor Lönnroth nära, har gjort rättvisa åt hans framställning.

Talaren tryckte starkt på nödvändigheten av att överge »den gamla historiesynen, den som är knuten till kungar och fältslag». Denna historiesyn bygger på ett urval ur vår svenska historia, som verkstälts i medveten avsikt »att ingjuta fosterländskhet i våra sinnen enligt gammaldags mening, skapa vördnad för konung och överhet, för kyrkan». Vår historia får icke betraktas isolerad, framhöll professor Lönnroth, som i synnerhet tryckte på det danska inflytandet under vissa perioder. Västkusten, där både danska och norska händelser och traditioner sammanstråla, är alltför bortskymd i »den kungliga svenska rikshistorien», ansåg professor Lönnroth. Forntidens och medeltidens historia kan lämpligen tagas som historisk geografi och sålunda betraktas »ur vardagens och inte ur hjältesagans perspektiv». Härigenom får man »en sund grund till värderingar», när fråga blir, »om en kung var en hjälte eller gangster, en biskop en vidsynt personlighet eller en intrigant konjunkturpolitiker».

I princip tyckas de närvarande reservationslöst ha accepterat talarens synpunkter. Från folkskolans granskningsnämnd intygades till yttermera visso, att man vid behandlingen av historieböcker just haft professor Lönnroths inställning till grund. Dock hördes från bekymrade pedagoger en stilla undran, vad man egentligen skulle kunna prestera utöver torra miljöskildringar, sedan »den moderna historieforskningen stuckit hål på den traditionella uppfattningen av hjälten» och Grimbergs livfulla berättelser avfärdats som »behagligt fördummande».

Vad professor Lönnroth gav de västsvenska folkskollärarna, var

i själva verket en pedagogisk sammanfattning av den weibullska skolans doktriner, framställda såsom vetenskapens definitiva och oangripliga domslut. Man igenkänner strävan att utplåna forn- och medeltidens svenska rikshistoria, försöken att avklippa sambandet mellan allmogens livsintressen och den svenska statstanken, benägenheten att uppfatta den svenska självständighetens förkämpar under unionstiden som partigångare i tysk sold samt sist men icke minst den negativa inställningen till stormaktstiden och dess anda.

I det antydda programmet för en reform av svensk historieundervisning urskiljer man en tendens att beröva historien dess mänskliga innehåll genom att diskvalificera ledargestalterna och reducera de personliga insatsernas betydelse. Historiografiska »omvärderingar» skola pedagogiskt utnyttjas till att nedsätta de inspirerande personligheterna. Vår ungdom skulle eljest kunna bli bekajad med ideella hämningar, ägnade att motverka individens sunda utveckling. Man befinner sig sålunda helt i linje med den radikalism, som vill utrota tanken på ett personligt ansvar ur lagstiftning, rättskipning och uppfostran.

Nära förbunden med den radikala materialismen är antinationalismen. Bøjelsen att göra sig till nationalist för andra folks räkning, helst på det egna folkets bekostnad, är en känd företeelse i svensk radikalism. Denna strömning har påtagligen lokal förankring.

Svenskhetskänslan är lika levande i Skåne som i någon annan del av Sverige. De bemödanden att framkalla irredentastämningar, som gjorts av enstaka fantaster, ha skåningarna tagit med stillsam humor. Men det har sedan 1800-talets slut funnits en skanism, sammansatt av hembygdskänsla, aversion mot Stockholm och kärlek till Köpenhamn, ett prodanskt frimureri med högkvarter i viss akademisk Lundamiljö. Här har antisvenskheten funnit resonans, väl icke i politisk men i kulturell mening. Weibullianismen är det livskraftigaste skottet på denna stam. Dess känslolinställning har spirat vidare och blommat särskilt i Göteborg.

Att en viss rivalitet gentemot Stockholm gör sig gällande i rikets andra stad, är av flera skäl naturligt, liksom att sympatierna för Norge och Danmark på västkusten framträda med särskild styrka. Den kritiska sältan i göteborgstidningarnas angrepp mot byråkratisk maktfullkomlighet är ett hälsotecken i vår politiska debatt. Men självmedvetenhet och lokalpatriotism kunna slå över i egen sinne och partikularism. Från de kritiska åren på 1940-talet föreliggande talande vittnesbörd härom. Regeringspolitikens utformning

var i många fall ägnad att väcka oro och motstånd, så mycket mera som motiven icke kunde klart framläggas. Om Torgny Segerstedt och hans anhängare hade utgått från den förutsättningen, att Sveriges frihet och ära, svenska folkets intressen borde och måste vara regeringens enda ledstjärnor, då skulle ur nationell solidaritetssynpunkt ingen invändning ha kunnat riktas mot deras framfärd. Men det betänkliga var, att man i stor utsträckning såg på sitt fosterland med grannfolkens ögon. Därigenom riktade man en stöt mot det svenska folkets sammanhållning och angav mönstret för den attityd av nationell självutplåning och personlig förhävelse, som under och efter permittenttrafikens år tog sig så många pinsamma uttryck. Därigenom ingav man också danskar och norrmän den föreställningen, att svenskar kunna smälta nästan vilka agitatoriska uttalanden som helst, riktade mot deras stat, folk och nationella institutioner.

Det är svårt att icke varsebliva ett samband mellan professor Lönnroths syn på vår historieundervisning och denna speciella form av göteborgsk radikalism.

Naturligtvis låter det säga sig, att Sveriges historia icke får framställas isolerad. Det sker icke heller nu. Men tydligen är det professor Lönnroths mening, att den svenska rikshistorien skall skjutas i bakgrunden. Till förmån för vad? Kravet på en övergripande politisk synpunkt, en syntetisk princip gör sig dock ofrånkomligen gällande, då historieforskningens resultat skola omsättas i skolundervisning. Begreppet Norden tycks närmast föresväva professor Lönnroth. Vad detta i praktiken skall innebära, synes han icke ha klargjort i det berörda föredraget, men man kan ju tillåta sig att diskutera tillämpningen. Principen bör t. ex. medföra, att det danska fälttåget 1520 och den svenska resningen 1521 icke längre betecknas som erövringskrig-befrielsekrig utan som enhetskamp-separatiströrelse. En sådan »omvärdering» ligger i direkt förlängning av professor Lönnroths bekanta syn på unionstiden. Men på vad sätt vill han männe inordna Danmarks och Norges nationella traditioner i den nordiska bilden? Om Kristian II skall upphöjas till förfäktare av Nordens enhet, bör rimligtvis samma heder vederfaras Karl X Gustav, skall Gustav Vasa stämplas som avfälling från den nordiska tanken, bör Fredrik III:s danska frihetskamp och uppbyggnadsarbete på samma sätt diskvalificeras. Sverige—Norges nordiska mellanhavanden på 1800-talet måste skildras så, att den svenska politiken framstår som nordisk till sin tendens, den norska som antinordisk. Det skulle

onekligen vara kuriöst att få se danska och norska läroböcker, skrivna enligt detta schema.

I själva verket drömmer professor Lönnroth knappast om en historieundervisning konsekvent behärskad av den historiska chimären Norden. Hans syfte är i stort sett negativt. Det är fråga om att ersätta lojaliteten mot Sverige och uppskattningen av svensk egenart med en diffus nordism, som snarast är en variant av dansk och norsk nationalism. Svenska skolbarn skola tillägna sig grannfolkens statshistoriska betraktelsesätt, de skola lära sig, att förfäktarna av Sveriges självständighet och territoriella statsintressen ha haft orätt. Det är helt enkelt den svenska rikstraditionen, det svenska nationella självmedvetandet, som man vill åt.

Intet studium, som har mänskligt kulturskapande till föremål, kan bedrivas objektivt i den naturvetenskapliga empiriens mening, således icke heller studiet av stats- och samhällslivet. En historiker, som har något av syntetisk ambition — och andra förtjäna icke namnet — är alltid i viss mån subjektiv. Hans åsikter och värderingar komma till uttryck i valet av synpunkter och forskningsobjekt, i uppfattningen av de personliga insatsernas, idéernas och de materiella faktorernas betydelse för händelseförloppet, sist men icke minst i värderingen av de historiska produkter, som för honom själv ha aktuellt intresse. Dessa satser innebära icke ett försvar för godtycket utan tvärtom en påminnelse om historieforskarens plikt att nalkas sitt stoff med ödmjukhet. Endast den som är medveten om sin subjektivitet och ständigt håller denna för ögonen, kan närma sig den opartiskhet, som består i trohet mot källornas vittnesbörd och bedömande av företeelser och personer utifrån deras egna förutsättningar.

Den weibullska skolan, som vars förnämste aktive företrädare professor Erik Lönnroth numera kan betraktas, har tagit till uppgift att skingra historiografisk mytbildning, att avlägsna falsk förgyllning från nationella hjältegestalter, att slå hål på en traditionellt-romantisk uppfattning av Sveriges historia. I princip äro dessa strävanden självfallet lofvärda. Det finnes icke och har knappast i vårt århundrade funnits någon riktning inom historieforskningen, som icke har erkänt nödvändigheten av att källkritikens sökarljus med full styrka får belysa varje ämne, som upptages till vetenskaplig behandling. Men man har anledning att vara på sin vakt mot en historisk skola, som bittida och sent proklamerar dogmen om sin egen ofelbara objektivitet. Om självkritik saknas, är risken stor för att källkritiken, den må i

teorien vara än så fulländad, begagnas för att pressa materialet, så att slutsatserna skola stämma med vissa icke fullt medvetna, än mindre redovisade värderingar.

Den weibullska historiesynen innefattar åskådningsmoment, hämtade från olika håll. Man möter bl. a. positivismens uppfattning av personligheten såsom väsentligen en funktion av tidsmiljön samt marxismens härledande av det historiska skeendet ur produktionsförhållandenas utveckling. Det politiska inslaget består, som nämnts, i en markerad ovilja mot rikshuvudstad och rikstradition. Allt detta må så vara. Det hindrar icke, att den skola, som med orätt anser sig själv vara särskilt kritisk, i sin verksamhet har avsatt många värdefulla forskningsresultat. Men då man nu reser krav på att svenska folkets uppfattning om fosterlandet, dess öden och historiska ledargestalter skall anpassas efter antinationella fördomar, är det tid inlägga protest. Vårt folks lugna utveckling och den mer än tusenåriga kontinuiteten i vår historia ha skänkt oss den oskattbara förmånen, att vi kunna betrakta omvärlden, utan att blicken skymmes av nationella hatkomplex. Vi ha intet skäl att förhäva oss över våra grannfolk, vilkas nationella känslor till följd av historiska omständigheter ha fått en större intensitet, icke heller böra vi genom en konstlad uppodling av nationalmedvetandet söka efterlikna dem. Men väl bör det för oss liksom för varje annat folk, som icke förlorat viljan till självbestånd, vara ställt utom all fråga, att skolundervisningen i fäderneslandets historia skall utgå från en positiv värdering av de folkliga och personliga krafter, som under tidernas lopp ha skapat, utvidgat, upprätthållit och försvarat riksbyggnaden.
